

*Легенди
Володимирецького
краю*

Видання містить легенди, записані в різні роки від жителів сіл, селищ Володимирецького району.

Збірник адресовано фольклористам, етнографам, історикам, краєзнавцям, студентам, вчителям, учням та всім тим, хто цікавиться історією краю.

Видано по Програмі розвитку книговидавничої справи, сприяння збільшенню випуску книжкової продукції місцевих авторів у Володимирецькому районі на 2019-2023 роки.

Відповідальний за випуск:

І. Курач, директор КЗ «Володимирецька ЦСПШБ».

Упорядники:

Г. Швирид, завідувачка методичним відділом Володимирецької ЦРБ,

І. Соловей, бібліограф Володимирецької ЦРБ,

Р. Кужель, методист Володимирецької ЦРБ,

Н. Бедик, методист Володимирецької ЦРБ.

*Легенди
Володимирецького
краю*

Володимирець - 2020

ВСТУП

Поняття Батьківщини набуває глибокого і віковичного змісту, якщо починати його з пізнання історії своєї оселі, з батьківської садиби, тихої материнської пісні, рідної мови, свого села, всього того, що стає початком для кожної людини.

Знання історії свого краю не просто підносить людину, збагачує її світогляд, воно стає своєрідним містком, що з'єднує покоління минулого і сучасного.

Поліський край здавна славиться давньою історією, своєрідними звичаями, традиціями. Не винятком цьому є і Володимиреччина, де споконвіків живуть працелюбні, творчі люди, які бережуть свої звичаї і традиції, самобутню історію й культуру.

Існує думка, що легенда для туриста – це компас, який вказує дорогу до чогось особливо цікавого, незвичного, захоплюючого.

В одних селах – ці легенди вже призабуті, а в інших – відомі навіть молодшим школярам. З них постає прекрасний і романтичний образ рідного краю, з яким єднають нас корені роду і враження дитинства.

Зусиллями бібліотекарів, вчителів, учнів, студентів вдалось виявити історичні, топономічні, релігійні, побутові легенди рідного краю.

Мета видання - привернути увагу до джерел культурної спадщини нашого краю.

ЛУПИСУКИ

Колись Берестівка звалася Луписуками. Про походження назви села існує легенда.

В давнину через безземелля селяни кожен придатний для обробітку клаптик ґрунту прагнули перетворити на поле чи город. Сад для селянина того часу – марнування землі. Тому біля селянських хат з фруктових дерев росло кілька вишеньок-сливочок, та ще на межі – груша-дичка. Справжній сад з культурними сортами яблук і груш був у пана. Ось парубки й вирішили одного разу поласувати цими яблуками. Проте сад охороняв собака. Парубки вбили собаку й пан назвав спересердя село Лупи суками. За іншою версією цієї легенди парубки вбили улюбленого панського цуцика.

Ця легенда побутує в селі дуже давно, до нашого часу її знає і старий, і малий. Проте чи справді так виникла назва села Берестівки?

Якщо було село, то і до цієї події воно мало якусь назву, проте навіть в пам'яті найстаріших жителів цієї назви нема. Дивно, адже в наш час – час поголовної грамотності, коли ми постійно в різних офіційних і неофіційних випадках використовуємо нову назву села, попередня назва збереглася. А у випадку з панським перейменуванням безграмотні селяни в момент перейшли на нову назву.

Цей алогізм змушує по-новому глянути на давню легенду. Начебто польське звучання – *Lupysuki* – повинно було б підтвердити польське походження топоніму. Проте польське звучання «сука» (на українській – собака) не є в польській мові лайливим словом, яким би польський пан зі злості назвав парубків. Крім того, польський пан побудував собі маєток в Володимирі, мав будинок в Варшаві (чи Кракові), в селі ж бував лише зрідка. Малоімовірно, щоб

саме в такий момент, коли пан перебував у селі, навіть найвідчайдушніші хлопці відважились на крадіжку з панського саду.

Все це змушує недовіряти легенді (вона може лише утверджувати попередню назву), а шукати інше походження цієї назви. Тож пошуки походження назви села привели нас до іншого висновку. В давнину були люди, які займалися знищенням бродячих собак, котів, лупили шкіри і виплавляли жир з дохлої худоби. Їх називали гицелями, а в насмішку чи зі злості – лупи суками. В народі гицелів недолюблювали, намагалися з ними не спілкуватися, тому самі гицелі селилися за межами населених пунктів. З цієї точки зору місце, де зараз знаходиться село Берестівка є ідеальним для поселення гицеля: поселення відокремлене болотами, поряд більші села, де можна вести промисел. Зважаючи на це, можна припустити, що саме поселення гицеля дало початок селу і назву топоніму Луписуки. Проте ця версія базується лише на етимології слова «лупи суки» і розповідях жителів села Берестівки.

Записано від жителів с. Берестівка.

ЛЕГЕНДА ПРО СЕЛИЩЕ ВОЛОДИМИРЕЦЬ

Існує кілька легенд та переказів про Володимирець.

Відомий такий переказ. У 12 ст один із потомків князя Володимира Мономаха, Володимирко, за якусь провину був засланий у ці краї і тут заснував поселення, що згодом було назване його іменем.

В історичних джерелах ще у 1662р. Володимирець згадується під назвою Володимирко. Людські поселення на території сучасного селища або в його околицях існували вже кілька тисяч років тому, про це свідчать знахідки кам'яних знарядь. В 16 ст. Володимирець був невеличким містечком, яке входило до складу володінь князів Чарторийських разом з таким же невеличким містечком Чарторийськ, де була князівська резиденція із двома селами. Володіння Чарторийських займали територію понад 2000 кв.км по обох берегах Нижнього Стиру.

До наших днів з цього періоду збереглись у парку сліди укріпленого замку у вигляді чотирикутного рову з валами та палац Фердинанда Красицького, який мав великі земельні володіння та тисячі селян-кріпаків, які працювали на нього.

Записано від І.К. Вороб'я, краєзнавця,
смт Володимирець.

ЛЕГЕНДА ПРО УТВОРЕННЯ БАСЕЙНУ НА ОКОЛИЦІ ПАРКУ СЕЛИЩА ВОЛОДИМИРЕЦЬ

Двоповерховий будинок у районі парку – власність пана Красицького Фердинанда, його резиденція. Було у нього велике господарство, за яким доглядали знедолені селяни. А керував усіма управитель. Пан був дуже вередливий, не жалів людей і за найменшу провину піддавав страшним покаранням.

Були у нього наймити, які прислужували у покоях. Серед них виділялася миловидна і щира душею жінка, яка мала багато дітей. Діти голодували. Одного разу вдова взяла шматок хліба, щоб погодувати. Її панові виказали. Пан наказав жінку покарати. Знаючи його жорстокість, вдова вирішила тікати. Дорога втечі- було болото, через яке погоня не змогла б наздогнати жінку. От і побігла вона болотом, все глибше потопуючи в ньому. Там і засмоктала її драглиста трясовина. Після цього ходили чутки, що рано-вранці жінка з 'являлася на болоті, ходила по ньому і гірко плакала.

Довідавшись про це, пан наказав осушити болото. Довго працювали на ньому двірські робітники і наймані селяни, але осушити всього не змогли. Не підняли того місця, де втопилась вдова, і яке залишилось з кількома берізками і кущами – свідками тих далеких подій.

А за радянських часів за рішенням місцевої влади воно було окультурено: поглиблено дно, розширено площу. І служить тепер басейн місцем відпочинку жителів Володимирця.

Записано від І.К.Вороб'я, краєзнавця,
снт. Володимирець.

А «МЕТРИКИ» ВОЛОДИМИРЕЦЬ НЕ ЗНАЄ

Думки з приводу

Дійсно метрики Володимирець не має, хоча від роду йому дають декілька століть. А якщо вірити літописам, особливо тим, що писалися досвідченими книжниками, то налічує наш град поважний вік.

Ви звернули увагу, що наше містечко розташувалося не на підвищенні, як більшість населених пунктів, а в долині? І оточують Володимирець (у різний час його називали Владіміжец, Владімірко) три пагорби. Один - на схід у бік Канонич, де нині тубдиспансер, другий – на захід, там спецгосп і нове кладовище, а третя висота - по шляху на Жовкині. Майже посередині, на четвертій високій «точці» стоїть панський маєток. Так от. Від маєтку на північ метрів за 300-500 у давнину вирувала прірва. Там гинула худоба. Не раз знаходили погибель і люди. Навіть серед зими з тої безодні виривалася багнука, щось булькотіло й кипіло.

Люди возили туди підводами ґрунт і камінь –нічого не допомагало. Але зайшов у наше поселення якийсь жидок. Цей чоловік був знаючим. А тому, щоб відгородити людей від болотяної повені і стр домовився із громадою що спасе їх, тільки при умові: співвітчизники прибульця мають вільно жити серед володимирчан.

Знаючий наказав пану та громаді зібрати 66 підвід і з трьох довколишніх горбів возити землю, аж доки не з'являться валуни. Дійсно, мов велетенські брили, піднялися вони перед здивованими людьми. Волами й кіньми їх прикотили до прірви і завалили вхід у безодню.

Але ще цікавішою була умова того чоловіка із силами безодні:»Якщо хоч одна жива душа зрушить той камінь руками, болото оживе і запанує, як море».

Згадав мій дідусь цю оповідь, коли почали копати басейн. Серед старих людей зчинився переполох. Всі боялися: якщо будуть порушені брили, то Володимирець геть може затопити водою. Видно, Мудрим був знаючий чоловік, передбачив: у майбутньому його нащадки силою тракторів і машин порушать Слово, але якщо не руками-договір не діє. Так чи інакше, але роботи на басейні до кінця доведені не були...

Але повернімося до обіцянки, даної пришьельцю. Кажуть, з тих пір Володимирець заповнили євреї. Найбільш облюбована ними місцина звалася Кутущиною. Завдяки їм наше містечко здобуло Магдебурзьке право, розширило зв'язки зі світом і тим самим знову ввійшло в історію. Кажуть, щоб оновити містечко, євреї застрахували його, а потім дружно підпалили дерев'яні хибари. Натомість виросло кам'яне місто, будинки якого можна споглядати у центрі.

Історія- цікава річ. Вона вчить і наставляє. Ось, приміром, така історична довідка, датована 1918 роком.

«Владимирец, 4-го округа. Реки нет. Местность низженная, окружения лесами. Храм деревянный, двухпрестольный, построен в 1894 году. Вместительный, украшен благолепно. Главный престол Успенский и предельный Покровский. В 2 версты от церкви в лесу у источника была часовня, где совершались молеб. действия. Часовня сгорела. Прихожан 3220 душ. Причт: священник, псаломщик просфорня. Причтовые строения в ¼ версты от церкви построены на казенные средства в 1896 году. Дом священника поместительный но ветхий. Надворные постройки требуют ремонта. Дом и надворныя

постройки для псаломщика сгорели в 1912 году. Есть фруктовый сад и огород.

Земли 70 д. 296 кв.с., расплодженной до 3 версть от дома; усадеб 2 д. 2247 кв.с., пах. В двухх кусках 49 д. 1231 кв.с. сенокосной в 4-ох кусках 17 д. 1618 кв.с., план земли есть.

Приписные деревни: Каноници в 5 верстах, Дубовка в 6-ти, Печенки в 8 верстах, Лыпно в 10 верстах.

Министерское двухклассное училище.

Иноверцев : католиков 755 душ и евреев 1570 душ.

Ближайшие –приходы: с.Островцы в 10 в., с .Озеро в 10в. От губерн. Города в 230 версть, от уездного в 100 в.,ж.д.ст. Рафаловка в 18 верстах, торговый и врачебный пункты на мебсте, почта, станция Стаховка – на месте».

Така довідка. І за кожним її рядком – люди, що так чи інакше залишали свій слід на землі.

Г. Тетенева, смт. Володимирець.

І ЗЛОТО ГОРОДЕЦЬКИХ КУПОЛІВ

...Чи не кожне село багате своєю історією. Так і наш Городець. Назва його сягає своїм корінням сивої давнини. Ще за часів Київської Русі на наших пригоринських луках був збудований замок-фортеця неподалік поселення Городища. За монголо-татарської навали було зруйновано все, і люди переселилися у ліси понад річкою Вирка. Нове місце обгородили частоколом і назвали Городцем.

Прикрасою, справжнім сільським шедевром є збудований місцевими умільцями в 1839 році Свято-Миколаївський православний храм.

А легенда побудови цього храму пов'язана з іменем Святого Миколая, який мандрував по світу, щоб допомогти людям чим зможе.

Було це в далекому 1839 році. У ті далекі часи в моєму селі жили сім старичків, які протягом дев'яти днів дотримувалися посту. Вони вважали, що саме завдяки цьому Бог допоможе їм знайти місце, на якому потрібно побудувати храм. Була темна ніч, коли одному із цих старичків наснився храм божий. Тоді дідуся попрямували до того місця, яке один із них бачив усні, але для закладання першого каменю їм потрібна була людина, яка не заплямована своїми ділами. І вони відправилися на пошуки такої людини. Через деякий час старички знайшли благочестивого чоловіка, якого звали Миколаєм, а той день закладання першого каменю на храм був якраз на весняного Святого Миколая (22 травня).

Святиня була розміщена на пагорбі, та так, що відстань до місць, де жили прихожани, була майже однакова, а храм було видно з усіх сторін. Які були вмільці в моєму селі, бо церква побудована без єдиного цвяха на кошти прихожан, що налічували 1557 чоловік та 1613 жінок. При храмі знаходилося однокласне народне училище, яке давало елементарні знання сільським дітям.

І тепер дивуєшся, що храм зберігся в первозданному вигляді. Коли заходиш у храм церковних воріт, відкривається просторе подвір'я. З кожного боку знаходяться хрести, розміщені в один ряд, що є пам'ятками людям, які не повернулися із фронту. Позаду церкви- могили попередніх священиків. Праворуч від святині розташоване кладовище.

Три куполи, що розміщені на церкві символізують Святу Трійцю.

Кожна церква має свої традиції. Свято-Миколаївська не є винятком. Щороку навесні отець Мефодій, настоятель цього храму, староста церкви- Олександр Трохимович та церковний хор виходять на поля і відправляють молебень. Крім того, вони щороку виїжджають здійснювати богослужіння і хресний хід до джерела «Тріщави». Похід на Тріщаву став невід'ємною частиною в житті кожного жителя села.

Ось знайомі дуби-велетні, споконвічні хранителі джерельного скарбу. Вони вже не віддільні одне від одного: і каплиця, й криниця, і дуби-велетні надгоринської Тріщави. Ще за часів Польщі на цій живописній поляні було дві каплички- католицька і українсько- православна. Стояли вони обіч стежини, яка вела до джерела з цілющою водою, прозорою настільки, що блищали копійки, вкинуті сюди парафіянами обох церков. А одна з легенд гласить, що під старезним тріщавським дубом відпочивав Богдан Хмельницький з козаками. Жива історія...

Ось яку ще легенду розповідають про надгоринську Тріщаву.

Було це в сиву давнину. У цьому місці розкинулась прекрасна галявина, всипана білими запашними квітами. Дуже вже помічні вони були, тому люди й виривали їх з корінцями. Думали вистачить надовго, але пройшло небагато часу і квіту майже не залишилося.

Якось у сонячний день остання квітка-намистинка затужила за сестрицями, і її кришталева сльоза повільно впала в траву. У ту ж мить земля під нею почала тріскатися, і цей тріск був таким гучним, що його почули в селі. Прибігли люди, дивляться, що сталося. А, побачивши провалля з якого витікала вода, все зрозуміли. Згодом почали пити цю воду, збагнули, що й вона помічна. А щоб

не сталося так, як з квітами, взялися доглядати джерело. Саму ж місцину назвали Тріщавою.

Якою б дорогою ви не їхали повз древній Городець, зусюди видно маківки Свято- Миколаївського храму. Тепер вони злотом спалахують у променях такого не позимовому ясного сонечка. У часи Середньовіччя це городище було оплотом цивілізації, тепер воно лише відоме в Україні та Польщі село. Але церква тут була і залишається оплотом духовності для всіх жителів довкружніх сіл, тим добрим вогником, який не лише зігріває у хвилини горя і відчаю, але й допомагає випалювати чорноту й облудність так званих «цінностей» нового часу.

Кривко Л. В.,
с. Городець.

ДЖЕРЕЛА-ЦІЛЮЩІ ВЕНИ НАШОЇ ЗЕМЛІ

Дуже часто можна почути такі вислови: «Повернутися до джерел свого дитинства», «Бути чистим як джерельна вода». В багатьох казках батько посилає синів своїх до цілющого джерела по воду, а у кількох піснях народних згадується криниця з джерельною водою¹. Називають його Цеглина. Я думав, що ця назва пов'язана з цегляним заводом, який існував у селі з 1960 по 1995 р. На цьому заводі працювали заболоттівці та полонці. Цегла, виготовлена там, користувалася попитом у нашому та сусідньому районах. За словами колишніх працівників цього заводу, вигідно було мати його у селі, адже глину і воду брали поряд із самим заводом. Однак, назва джерела, аж ніяк не пов'язана із цим заводом. Жителі села Чирук Надія, Скібчик Надія Микитівна розповіли мені, що джерело Цеглина виникло задовго до появи заводу. Історія

його появи таємнича, адже місце, де воно знаходиться, високе, піщане. Легенда каже, що якимось один чоловік тяжко занедужав, але мав сім'ю і змушений був працювати. Одного разу він повертався з лісу з в'язкою хворосту. Втомився, поклав свою ношу, схилився на неї та й задрімав. Проснувся від незнайомого голосу «Встань, чоловіче, та викупайся в цій воді, і йди здоровий додому». Зляканий чоловік схопився на ноги, глянув поперед себе і завмер – перед ним джерело. Помився він і відчув легкість та силу у тілі. Довго нікому нічого не розповідав, хоча чув дивовані домисли односельчан з приводу появи джерела.

З часом здивування людей зникло і вони почали брати з нього воду. Вода була смачна, холодна, а ще мала якусь надзвичайну силу. Люди, випиваючи її відчували свіжість, приплив сили і енергії. Тетерук Василина, Ошурко Андрій, Супрунець Ганна розповідають про появу джерела таке, що частина поліських земель, прилеглих до міста Кузнецовськ, знаходиться на плавунах «Плавунами у Заболотті називають карсти. У тлумачному словнику, я знайшов таке пояснення»Карст- явища, пов'язані з розчиненням природними водами гірських порід. Карст характеризується комплексом підземних і поверхневих форм рельєфу, своєрідністю циркуляції і режиму підземних вод, річкової мережі(зникаючої в підземних порожнинах) і озер.»

За переказами жителів, внаслідок підняття земельних вод до поверхні, і виникло це джерело. Тетерук Василина говорить, що якщо ґрунтові води піднімаються, то джерело більшає, а якщо ж відходять- меншає.

Як там би не було, але в цілому дію його води старожили села вірять. А назва Цегелина підходить від того, що розташована вона на глиняному ґрунті. Колись полонці і заболоттівці поряд з джерелом брали глину, з

якої власноруч випікали цеглу. Потім з цієї цегли клали печі та груби в хатах. Вони ж стверджували, що цегла теплотривка, якщо полежати на печі зробленої з цієї цегли, то швидко зникає біль у попереку, перестають боліти кості.

Існує ще легенда, яка розповідає, що джерело з'єднане з заплавою річки Стир, яка знаходиться поблизу села Острів. Навколо цього твердження велось багато суперечок. Один чоловік, щоб переконати в достовірності цього зв'язку, зловив у джерелі щуку, з плоского заліза зробив кільце, начепив його рибині на хвіст і випустив після цього у джерело.

Скільки було здивування, коли в заплаві через деякий час інший чоловік у рибальську сітку впіймав цю рибину!

Сьогоднішнє джерело Цегелина нічим не нагадує колишнє. Воно замулилося, заросло травою, тільки невеличким оком визирає із заростей. Джерело ще живе, ще б'ється його душа... Адже, на мою думку, правдивим є твердження людей, що джерела – це цілющі вени землі. Вона посилає їх на поверхню, щоб лікувати людські хвороби, щоб тримати таким чином тісний зв'язок людини із своїми глибинами.

Дуже часто старі люди згадують про цілющу воду цього джерела, яка тамувала не лише спрагу, а й відновлювала силу косарів, женців, пастухів, робітників, які стояли десятигодинну зміну біля розпечених цегельних печей.

Мабуть, забруднюються сьогодні людські серця, не турбуються проблемами природи, а переймаються лише власним матеріальним добробутом. Джерело Цегелина разом із селом пережило багато змін, спостерігаючи за людським життям і чекаючи, поки якась людська рука очистить його, поверне до життя.

Записав А. ЩУР, с. Заболоття.

СЕРПАНКАМИ ЛЕГЕНЬКИМИ КАЗКАМИ ТА ЛЕГЕНДАМИ ПОВИТО РІДНИЙ КРАЙ

КРИНИЦЯ

Є на околиці нашого села ставок. Площа якого 6 гектарів. Ми навіть не задумуємося :» А звідки ж стільки води?» Це також наша історія. У тому місці, де зараз знаходиться капличка, було багато джерел. Вода у цих джерелах чиста і цілюща. Люди ці джерела чистили, обгороджували і набирали воду для пиття. Адже працювати доводилося далеко від села. Навколо були поля. От і вода ставала у пригоді людям. Це місце назвали Криницею. Тепер ці криниці дають воду нашому ставку, нашому водосховищу.

ХУТІР ЛИСИЩЕ

Історія нашого села «промовляє»,що наші предки-земляки займалися полюванням. Одного разу мисливці натрапили на велику нору. Біля цієї нолри було багато лисячих слідів. Сліди були свіжі.»Значить можна розраховувати на здобич», подумали мисливці. Сиділи день у хащах, другий, а на третій -потрапила лисиця в сільце. Один із мисливців дуже зрадів і вигукнув:»Ну і лисище». Ось ця лисиця і принесла назву хутору Лисище.

ХУТІР БЕРЕЗИНА

Моя розповідь про хутір Березина, який розташований у південно-західній стороні села. Нашим предкам прийшлося корчувати дуби, а це була дуже важка праця. Тоді вони вирішили шукати інше місце для поселення, де були мішані ліси, зокрема березняки. Першими поселенцями цього хутора була родина Килюхів. Вирубуючи берези, корчуючи пеньки, вони знищили березові ліси, а пам'ять про них –це назва хутір Березина.

СЕЛО МОСТИЦЕ

Про його назву свідчить така легенда. Колись через село проїжджав пан Блюхов. Йому сподобалися наші ліси, поля, а особливо глинястий ґрунт, який він вирішив використати для випалювання цегли. Місце, яке він облюбував знаходилося серед лісу. Побудував цегельню, але потрібно було вести торгівлю. Почав Блюхов вирубувати ліс і прокладати ґрунтову дорогу до найближчого селища Рафалівка, цей шлях він назвав Маюницьким. Але це було не вигідно тому, що там великі піски, важка дорога. І тоді він задумав побудувати залізницю, яка з'єднувала б цегельню і Рафалівку. Одного разу, шукаючи шлях де повинна була проходити залізниця, він проїжджав цією вулицею, де зараз моє село. Місцевість рівнинна, але болотиста. Він дуже зрадів своїй нахідці і промовив :»Тут побудуємо залізницю, а тоді мости-ще». Від того і пішла назва Мостище. Свої плани Блюхов не втілював у дійсність. Залізниці нема, а моє село стали називати Мостище

Записала І. Леус, с. Великий Жолудськ.

СКАРБИ

БУЛО це у 60-х роках. Жителька села Красносілля Домна Гаврилюк взяла коробку і поспішила в бік міста по ягоди. Вийшла вона на “татарську возвись” і розгубилася. Там, на пригірку, між сосняком, незнайомі чоловіки щось хрест-навхрест копали. А так як Домна була відомою знахаркою і знала всю округу та її людей, безбоязно підійшла до “чужинців” і поцікавилася, що вони роблять у її лісі. Перед жінкою постав дуже глибокий рів. З нього міські чоловіки бережно передавали один одному горщики. Старший із присутніх розказав, що на цьому кургані вони викопують татарське золото. Навіть показав горщики, чимось зверху залиті. І пояснив селянці, що тут був похований татарський воїн, і не один. Разом із ним тут схоронений кінь, його зброя і всі скарби загиблого, які він мав.

Домна не була б Домною: все таки настоювала, щоб копачі скарбів, археологи, та-ки показали, що вони дістали з-під землі. Вони повели її до автомашини і представили на ясні очі різного роду черепки, якісь залізні ножі-сікачі, щось схоже на маленькі сокирки, ланцюги (дивина! стільки віків пролежали в землі і не поіржавіли!) і ті горщики в придачу. Їх було до п’ятдесяти. Всі однаковісінькі. Домна попросила старшого, який представився викладачем інституту, відкрити хоча б одненького.

-- Ви що? Хочете, щоб я в КДБ “загримів”? Я ж їх сам не чіпаю!..

Тих горщиків так ніхто й не відкрив.

Прийшовши в село, Домна розказала про те, що бачила в лісі. А неподалік жив дід. То він просив пе-редати всім, хто розуміє людську мову: чия б то могила не була – в ній

копатися не можна. Дух того мерця, татарин він чи німець, чи мазур, все одно помститься, бо пору-шили його спокій. Особливо може постраждати люд, що живе поблизу. І продовжив...

...Йшли поляки через Андругу. Тоді ще царська війна точилася. І пан-отаман, викликавши свого фурмана, довірив йому величезний лан-тух: ледь удвох у бричку втягнули. Завезли той лантух на берег річечки, де старе ліс-ництво було, і між п'ятьма дубами схоронили. Пан не з простих людей був. Ще щось пошептав і зверху хрестика вбив. Прикрили ту місцину дерном. Водою траву полили. А на прощання пан обняв вірного слугу і сказав: "Якщо мої потомки привезуть отакого намальованого хреста -- віддаси оце. Якщо ніхто не явиться - належатиме цей скарб внуку-правнуку сина-безбатченка твоєї старшої дочки..."

Фурман ще не мав сім'ї. Не був одруженим. Та й війна, мало що може статися! Але пройшли роки. Він одружився, й народилося у нього багато дітей. І справді: у старшої доньки, найрозумнішої і найкрасивішої, народився хлопчик без татка. Перед смертю фурман намалював "диковинного хреста" у своїй хатинці. Діти попере-лякувалися: чого, ні з того, ні з цього, дід таке намалював? А той магічний хрест означав, що фурман свого слова дотримав. Коли ж хтось, кому не дано тими скарбами володіти, візьме їх -буде покараний. (Я була на тому місці. Там пройшла меліорація, і річка всохла – перетворилася в яр). За Радянської влади, коли відкрилися кордони, ту ди приїжджали поляки. І „наші” крутилися. Три дуби зрізані. А скарб все ще чекає свого власника...

Всі знають, що у Володимирці, там, де нині бульвар і вулиця Єврейська, стояли хати. Так от. В одній із них був соцзабез. В обідню пору чергувала прибиральниця. Враз у

приміщення зайшов дядько. Обдивився, розговорився і сказав, що це його дім і він тут колись жив. Попросив дозволу піднятися на горище. А спустившись, узяв газету і в неї замотав... цеглину. Як потім виявилось, ту цеглину він вийняв із комина, і була вона... з золота.

Ще одна розповідь... Пливли хлопці Стиром. Коли це на старому городищі, неподалік Майдану, вгледіли дідка. Не йде, а тягнеться він до берега з важезною палкою! І якось не по-нашому, й не по-білоруськи проситься, щоб його взяли з собою! Хтось у човні мовив: ”Заберімо старого! Бач, дід аж сиплеться!” „Й одяг на ньому якийсь допотопний”, поспівчував інший. “І як він у такому безлюдному місці очутився? – презирнулися юнаки. -- Може, хто навмисне завіз сюди й кинув. Поможемо старому!” Але “лоцман”, якому належав човен, буркнув, що його “судно“ всіх не потягне.

А дідок проситься! А дід молиться! Тільки-но поминули старенького, як він підскочив, кинув палицю, а з неї... покотилися золоті копійки! Хлопці тут же розвернули човен. Кинулися до діда -- а він як крізь землю провалився, й на їхніх очах монети плавно-плавно пішли у пісок. Хлопці той пісок хватили. Вони його рили-пересипали. Між собою пересварилися. А був то давній скарб, якому вийшов строк і який сам вийшов і до людей просився...

Десь у 1971 році на Володимирецьку селищну раду прийшов лист із Польщі, адресований Євгенії Юхимівні Шамі. У ньому відкритим текстом її колишня подружка по хутору писала, де і в якому місці її батько, староста костелу, заховав дорогоцінності з цього польського храму. Звісно, лист був читаний-перечитаний всіма службами. Але свекор з наших хатніх туди нікого не пустив. Вже пізніше наші дільничні розповіли, що там у вказаному

місці копано-перекопано і дорогоцінності справді лежали... у труні.

Земля наша зберігає дуже багато скарбів. Між Нетребою і Чаквою було поселення білогвардійського генерала Козела. Коли німець пішов на Польщу і ця звістка долетіла у наш край, Козел наказав наймитам розібрати його хазяйство (кожен брав те, що хотів), а от старі книги з бичачої і телячої шкури у залізних оправах, дорогоцінності впакували у ящики, облили смолою та й закопали у землю...

Взагалі білогвардійські генерали, тікаючи після революції на Західну Україну, везли з собою неоціненні скарби: іменну царську золоту зброю, ікони, книги, картини, включаючи витвори світового рівня, такі як шедеври Фаберже. Наприклад, у Городці була неоціненна велика картинна галерея. Не менш цінні речі мав пан Макс Шольц (село Андруга), живу колекцію виїзних коней -- граф Красіцький (Володимирець), диковинних птахів та зброю Фабіянський (село Бурки) та інші.

Час від часу чуємо, що саме скарби знаходять собі власників. 23 травня -- день Симона Зільника (Зілоти). У цей день на промисел вдосвіта вирушали не тільки травознаї, а й кладошукачі. Є таке неписане правило: якщо вам дістався скарб – не дивуйтеся. Беріть з нього копійки чи інші дорогоцінності знизу і збоку, але не зверху: він може бути зачарованим і заклятим.

Розповідали, що розбійники награбували добра і в лісі приховали. А один селянин шукав корову та й натрапив на цей скарб. Взяв на плечі і поніс додому. Повертаються розбійники, а скарбу нема. Тоді один із них прочитав на стрілу закляття і пустив її в небо – і в той же час у бідняка обривається скарб і падає на землю.

Записала Г. Тетенева, смт. Володимирець.

ХРЕСТИ

Село Луко. Ліс.

Тут, на північній стороні села, де розбігаються на всі сторони світу довгі змії ґрунтових доріг, стоять хрести. Великі й маленькі. Пригірок біля них обгороджений жердинами. Дика груша та стара сосна із молодим паросляком обступили їх неначе почесна варта. Під хрестами на землі – жовті бідончики, миски, хороший скляний посуд. А ці символи терпеливого страдництва геть обвішані вишитими і купленими в магазині рушниками, стрічками різних кольорів, вишитими фартухами. Є тут чиясь спідниця і безрукавка (а, може, то колись була фуфайка...).

Їдуть сюди люди. З Білорусії і з дальніх українських міст. Передають через знайомих стрічки, рушники, їжу. І все заради одного -- щоб зцілитися, щоб задумане збулося, щоб мати дітей, щоб чоловік не пив, щоб жінка не гуляла, щоб господарство велося. Можна в це вірити, можна й не

То що ж то за Хрести? В Луко та сусідніх селах розповідають багато легенд про це урочище «Старці» і ті Хрести. Але всі сходяться в одному.

...Було це після 1861 року, коли воля прийшла і землю почали бідним давати. Тоді сім'ями люди кинулися нового місця шукати. Переказують, що в той рік страшна зима була, мор на людей і худобу ходив. А заметілі були такі, що хати й хліви позамітало, люди копали нори в снігу. Дуже тяжка була зима, сніг доводилося на воду топити.

Вже як пішла відлига, поїхали хуторяни в ліс й натрапили там на мертвих людей. Вони сиділи, притулившись одне до одного: дід, жінка, діти. Бідно вдягнені, як старці. Чи з голоду, чи з холоду не дійшли до

перших хат всього 5 кілометрів. Пройшла така сувора зима, але їх не зачепили вовки, не рознесли дикі звірі. І коли зібралися люди їх хоронити, в діда раптом випала незвичайна іконка (її потім прибили на найвищому хресті). Згодом приїхав православний священник і сказав, що то була сім'я руських старообрядців. Куди вони йшли, куди добиралися -- таємниця, яку забрали з собою в могилу.

Та пам'ять про Хрести живе. Кожне покоління лувківчан і жителів сусідніх сіл поновлюють ці хрести, доглядають, носять їжу. І просять Бога, щоб ніколи й нікому з їхнього роду не довелося помирати голодною і холодною смертю.

Записала Г. Тетенева,
сmt. Володимирець.

МІНЮТИНА ГОРА

НАШ район має свої заповідні місця. Одні уславилися причетністю до визвольних воєн, інші - похованнями, ще інші - природними скарбами. А Мінютина гора, що неподалік Зеленого, поєднала в собі все.

Розповідає тітка Ганна:

— То ще за моєї пам'яті було. Довкіл Андруги лише болота і вода стояли. Мій батько до війни головою сільради був, і в "войну" його старостою обрали. То до нас у хату всякі люди збиралися і про все говорили: про колишнє, про теперішнє і про те, що буде. Казали, що зміниться земля, і на Мінютину гору пішки будуть ходити. А довкруг жита стіною стоятимуть — чоловіка з конем не видно буде. І ріпа, як голови, ростиме, і капуста. Читали якусь книжку, в якій про цю гору писано. Що на неї

залізний птах сяде і що кров'ю вона обагряниться. І думаєте що? Правда це! Чиста правда!..

ПІСЛЯ меліорації наша земля світ побачила, а ми — буряки та жито, слухала я далі. Знаєте, які тут були врожаї? І тепер, хто не лінується, а добре робить, має картоплю, капусту, моркву. А яку брукву і цибулю ця земля родить! Але не про це мову веду. Наша вулиця так і називається - Меліоративна. А далі, на південь, за ті корчики, „море" стояло. Ось тут, під хатами, річка йшла. Тепер -- канава глибока. А раніше все-все займала вода, й Мінютина гора островом була. Казали, жінка-англійка пана Шольця, який жив між Воронками, Андругою і Половлями (того, що гаддя, як свиней, кормив, а маєтності мав на місці старого Воронківського лісництва), чайкою перепливала туди на охоту і дуже любила всяке оружжя. У них було двоє хлопців. І жилося їм добре. Шольц її дуже шанував. Що ото закаже — все купляв. До війни закомандувала авто - купив. (Перші „совети" відправили ту машину в Сарни). Тверду дорогу вимостив до маєтку і дьогтярні (наші люди все потім розібрали і рознесли). Був у них до війни й апарат, такий, як радіо, і такий, як телефон. Жінчині родичі були в Англії важними персонами, і перед приходом перших „советів" Шольциха відправила своїх хлопців до "Велки Британі" на учобу.

Отож той острів, Мінютину гору, Шольц подарував своїй англійці. На тій горі гніздилися такі пташки, яких з роду-віку ми не бачили. Казали, Шольц вночі звідкілясь на чайці їх привозив і випускав, а вранці Шольциха туди переправлялася і цілий день колотилася по острівку (а він ще й наказував слугам човен від Мінютиної гори до села прибити, щоб дружина нескоро могла вибратися і не набридала). Тоді він спокійно робив свою чоловічу роботу...

ПІД ЧАС війни туди спланував літак, але не сів. Площадку для залізного птаха закривав ліс. І якби ви бачили, які там росли дуби - все село хати построїло!

Коли пройшло осушення, попід магістральним каналом можна було добратися до Мінютиної гори. А от чому Мінютиної — тут є два назвиська. Колись у нас жид ходив, все міняв голки і нитки на харчі. Його й звали Меня. Кажуть, одного разу хлопці так Меню вгостили, що він... викупив острів. А в 39-му влада помінялася, землю забрали, й гора стала нічиєю.

Коли приходила весна, кожний, у кого був човен, поспішав на ту рай-гору. Там такі трави і такі квіти цвіли, що й не передати! Хоч "на минутинку" глянути — і цілий рік буде що згадувати! Отак-то!..

У ВІЙНУ острів став прихистком всякому, хто переховувався. Траплялося й так, що з одного боку зелені партизани (буль-баші), а з другого - червоні. І всі — з одного села. Сидять тишком-нишком і ждуть смерку. А сонечко сяє — підпливають чайки. Виходить з човна кароока Яринка й гукає брата Макара, що у бульбашах, і жениха Василя, що в комуністи подався. Ідуть вони до неї: один із одної сторони, а другий - з другої. Посадить вона їх поруч, нагодує, перевдягне. І поки сестра посидить вкупочці з нареченим (вже посватані були!) - брат їх сторожує і від "своїх", і від "чужих". Отака війна була. То -політика. Вона кого хоч пересварить...

-- Бабо Ганно, - залитую, -- а що то за хрест на Мінютиній горі стоїть? Чий він?

-- Кажуть, могила українців. Батько казали, що там двох братів Безушків побито, а всіх -- вісім чи десять душ. Хто правду знає, хай розкаже. А я вам, людоньки, таке скажу: наша там кров! наша! Обагрянилася Мінютина гора! Дуже

обабрилася! Не французами і не німцями, а нашими дітьми-українцями. А чи бульбашами, чи комуністами - по-українськи їх матері оплакували. По-українськи над могилкою голосили. І сьогодні на Діди вичитання з гори йдуть. Особливо вночі і зимою...

МІНЮТИНА гора...

Передається у Зеленому, що там скарб захований. Що бачать там у рокові свята вогні. Але цим вже нікого не здивує. Закохані вечорами прошкують на Мінютину гору. Тільки не меншає від того її цінність, і ця місцина має стати для нас скарбницею-заповідником. На цій островку збереглися унікальні рослини, яким, за наукою, жити у тундрі або в горах, по долинах річок та на полонинах.

При вході на гору з боку села вас стрічає конвалія. Вона якраз розцвіла, і її там три види. Одна з жовтуватими квітками, інша - з білими великими, як глечички. А третя — з квітками, як у "ландиша", а листя довге, як у подорожника. Там ростуть занесені у європейську Червону книгу більше десяти видів дзвіночків, водозбір, кадило сарматське, простріл (сон-трава лугова). А на східній стороні - плющ, арніка, астранція, анемона лісна і три види герані. Ще одна рослина, гладіш, росте у Скандинавії і в Ірані. Та є він і тут, на Мінютиній горі. Прижилися й орхідейні - любка дволиста і "зоуліні рушнички". Справжнє диво природи! А ще - печіночниця, наперстянка, жовтий і малий первоцвіти, черепитчатий і болотяний шпажник, чина лучна. Неабияк здивував дикий часник. Квіти у нього -- як у декоративної цибулі. Листя -- як ситник. А пожусеш -- спочатку віддає цибулею, а потім часником. Серед „острівних" дерев - схожа на вишню гивина (з одного боку листя блискуче, а з другого - сіреньке і м'яке, помічне від

опіків) й дика вишня-чорнушка. І звісно ж -- дуби та інші листяні дерева.

Чимало унікальних рослин ростуть у воді. Тут же, як у гості, вийшли вони на берег — на Мінютину гору. Це - жовте латаття, білий сердечник, великі хвоці, іриси, валеріана. У магістральному каналі, що попід горою, крім водяного горіха і ситників, є цікаві рослини — меч-трава і лобелія Дортмана. Друга належить до рідкісного реліктового виду. Зупинивши коня, спеціально пішла глянути на те чудо. Квіти - небесно-голубі. Як дзвоники. Витвір мистецтва! Спочатку подумала, що то незабудка. А підійшовши ближче, зрозуміла, чого тут дошуковуються біологи. Є що в нас охороняти і є що показати світу. Тільки -- розумним людям. (Наші за ніч навмисне можуть викосити і на вишках висушити. Або виламати, як желестиль (жостир). Щоб знайти „желестилину", сьогодні треба попоходити болотами. Помічна, кажуть, "вона", а не "він". Тож і дошуковуються з дрібнюсінькими квітками чи чорними ягідками...

ОТАКА-ТО Мінютина гора.

Там так добре і так легко!

Забуваєш, скільки тобі літ і які проблеми докучають.

І година там - як "мінутинка".

Записала Г. Тетєнева,
сміт. Володимирець.

ЛЕГЕНДА ПРО НАЗВУ УРОЧИЩА МАЙДАН

Колись давно, за розповідями старожилів, жив у Перекаллі пан. От захотілося йому поплавати по Стиру, помилуватися його природою. Неподалік од села побачив він чудову місцину на протилежному березі річки від с. Млинок.

Це велика площа над берегом без лісу, відкрита сонцю, поросла зеленою травою і лікарськими рослинами. Біля нього так гарно повимивала грунт, зробивши з берега зигзагоподібні земельні ділянки.

Місцеві люди не знали, що це означає і почали називати це місце Майданом. Бо й справді, такої краси ще ніхто й ніколи не бачив.

Панові дуже хотілося показати це місце своїм друзям-польським панам, і він побудував тут будинок відпочинку, типу санаторію. Згодом почав запрошувати своїх друзів. І всі почали з'їжджатися. І всі дуже сподобалося це місце, природа цього куточка нашого краю, де вони із задоволенням відпочивали, катаючись на човнах по Стиру.

Йшли роки, століття. Польським панам стало небезпечно жити каля лісу. Поступово став занепадати той будинок, а з часом і слиду його не стало. А урочище Майдан так довьогодни милує око всіх, хто приїжджає на відпочинок.

Записано від В.П.Репетухи, с.Великі Телковичі.

БРАТКИ

Жили собі чоловік та жінка, і було у них два синочки. Дружно жили вони, та мати тяжко захворіла і померла.

Побідував батько рік й оженився вдруге. А мачуха виявилася надоброю жінкою: скупа та ненажерлива, вигнала свого чоловіка на заробітки. Життя братиків стало ще тяжчим. Весь час знущалася з них мачуха та дві її дочки. Терпіли брати, терпіли, а потім підпалили хату, але і самі не змогли урятуватися. Повернувся чоловік, а на місці хати-згарище, а на ньому квітнуть маленькі триколірні квіти. Нахилився чоловік, зірвав квіточку, повертів її в руках, повернув другим боком... І все зрозумів. Найбільшу пелюстку-білу-підтримували з низу два зелені листочки, ніби на двох стільцях сиділа вона, як та зла мачуха. З обох боків жовті пелюстки, кожна з них сидить на одному стільчику – мачушині діти. А два сині пелюстки притулилися на одному зеленому листочку – це брати-сирітки.

Записано від Босик У.М., с.Озеро.

ВОЛОШКИ

Якось небо дорікнуло колоссю хлібного поля: мовляв, усе, що є на землі, вдячне небові. Квіти посилають свої пахощі, ліси-таємничий шепіт, птаха – спів. Тільки колосся не складає йому подяки, хоча саме небо напуває коріння дощем.

-Навпаки, ми дуже вдячні тобі,-сказали колоски,-але не знаємо, як це показати. Допоможи нам.

-Гаразд,-відповіло небо.-Я зайду до вас.

І небо наказало землі виростити серед колосся сині квіти- частину неба. Відтоді стебла хлібних злаків при кожному подмухові вітру нахилиються до посланців неба-волошок і посилають їм тисячі слів любові.

Записано від В.М Кібиш, с.Кідри.

ДУБІВКА

Село Дубівка носить саме таку назву тому, що це невелике село розміщене на відстані приблизно одного кілометра від більшого села Каноничі. А колись на місці села Дубівка росли величезні могутні дуби, із села Каноничі дівчата і хлопці ходили туди грати в різні ігри, співали, призначали побачення, бо місцевість ця й справді була дуже гарною. А потім біля того гаю люди почали будуватися, дерева зрізали, й село збільшилося. Але в пам'ять про той старий чудовий гай люди назвали село Дубівка

Записала Л. Гаврилук у селах Каноничі і Дубівка.

КУРГАН

У нас за селом є великий курган. Колись, як татари налетіли на наше село, люди повтікали в ліс і поховалися. Але хтось один залишився, і видав татарам де всі поховалися. Вночі коли всі задрімали, татари налетіли і повбивали усіх тих, хто втік і заховався. Мертві тіла позбирали і вкинули у велику яму. Залишився лише малий хлопчик, якому вдалося непомітно заховатись. Пізніше, він зібрав людей із сусіднього села, і ті насипали великий курган. Кажуть, що зараз, коли великий вітер там чути стогін і крик.

Розповіла О.Ю. Лепуга, с.Кідри.

РАФАЛІВКА

Десь у кінці 19 на початку 20 століття на місці містечка була гола земля. Нікому ні до чого не придатна, тому й дешево продавалася. Бідний польський панок Рафаїл купив цю землю. Але швидко розчарувався, бо кому потрібен голий піщаний ґрунт і непролазні хащі. Та знайшлися мудрі люди, які порадили пану прокласти залізницю. Пан Рафаїл вхопився за цю рятувальну ниточку і почав наймати робітників для прокладання залізниці. Так з ужитку виникло невелике робітниче містечко, котре й назвали Рафаїлівкою. Згодом літера ї випала і залишилась гарна, звучна назва - Рафалівка.

Переказала О. Кожевникова.

СКОЧИЩЕ

Скочище - урочище біля села В. Цепевичі. Була одна дуже гарна дівчина; два парубки закохалися в неї, дарували їй дарунки і посилали сватів до неї. Але чи злий дух заклав її серце, чи злі очі замовили, не могла кохати жодного і не могла оборонитись перед обома. Батьки говорили щодня, що треба вийти заміж, але вона не хотіла. Бо в хаті тяжке життя молодиці: панщина, дім, а якщо Бог дасть діти, нема часу голови прикласти. Ще коли душа пристане до душі, а люди покохаються, можуть знести таке життя; а ця дівчина не кохала жодного із них і ще нікого. Отже, відшивала їх різними способами.: то як кінчить п'яльця, то як затче пояс, то як доросте сестра; аж нарешті перебрала всі відмови. А батьки натискали. Треба було рішитися на щось. От бідна дівчина взялась до такого способу. Коли йшли зі свята, коло того місця, де Горинь

плине широко між ярами, сказала до них напівсерйозно, напівжартома:

- Котрий із вас перескочить ріку, за того і піду. Думала, покинуть її коли таке почують Але хлопці сприйняли ті слова як чисту правду і вчинили так, як було сказано Того ж дня пішли вони до церкви, взяли благословення у священника, поцілували хрест і Євангеліє та й вернулись на берег ріки. Оріся не думала. Що хлопці зважаться. А Петро і Андрій, перехрестившись, скочили один за одним з високого берега. Горинь в ті роки була надзвичайно глибокою і швидкоплинною і хвиля миттєво покрила хлопчачі голови. Покрила навіки. Завмерло дівоче серце, коли вона побачила це, жаль охопив душу Адже дві душі загубила. І скочила вона за ними вслід в річку Горинь. Це місце поміж селами Нетребою та Чаквою люди відтоді називають Скочище.

Промчали роки,
Як могутні вітри - вітровії,
Та плине в майбутнє
Поліська красуня ріка.
Прекрасних три серця -
Орісі, Петра та Андрія -
Згадають нащадки і нині,
І прісно, й в віках.

Записано від К.В Левицької, с. Велихів.

ПУСТИРНИК

У сиву давнину жив самотній дід. Жив на відлюдді самотній і забутий. Одного разу на його подвір'я забігла тяжко поранена молода лань, за якою гналася стая вовків. Почув старий дід виття і вийшов із хати, побачив під дверима конаючу лань. Відніс її у хату. Відігрів.

Нагодував і залишив у себе доглядати. Минали дні. Тижні. Лань оклигала. Завдяки догляду старого. Одного разу сидів дід на лавці і гладив її по голівці. І раптом лань заговорила людським голосом:

- Чоловіче добрий! Якби знав,, яка я вдячна долі, що спізнала людську доброту, що зустріла тебе!

- Ти не мені а вовкам дякуй, бо завдяки їм ти спізнала мене.

Не буває ланько зла без добра. Зле серце робить звіра диким,
а добре серце звіра на людину обертає.

І тільки мовив він ці слова, як замість лані постала перед ним дівчина вроди не баченої, що зблідли поряд із нею весняні барви.

- Я знав доню, що під старість доля подарує мені велику радість. І тепер помирати можу. Залишу тобі у спадок свою вбогу хатину і ще одне слово заповідне...

Зрозуміла дівчина .що це є заповідне слово цим зіллям лікуй людей від серцевих хвороб. А назвала його на згадку про діда

- пустельника - пустирником. А ще його називають собачою кропивою, або сердечником.

Записано У.М Босик, с. Озеро.

ЧОРНИЙ ЛЯД

У селі є поле Чорний ляд Ще за часів татарської навали те сталося... Була пізня осінь. Татари палили сусіднє село, а всі люди перебирались далше від осель у густий ліс, через болото. Люди знали, що татари не знайдуть туди дороги. А ввечері, щоб обігріти дітей, вони запалили костри. Татари побачили і ринули через болото. Багато з

них потопилося. Трясовина позатягувала їх, інші не могли виїхати, ходили по пояс у воді і обледеніли.

Через обледеніння багатьох татар, назвали те болото Чорний ляд. Зараз болото осушене і там поле, на ньому росте пшениця.

Записано від О.Ю Лепуги, с. Кідри.

ЯК БЕРІЗКА СВІДКОМ СТАЛА

Довелося чути, що біля села Сварині над шляхом росла береза. У пору, коли вона була ще молодим деревом, сталася, кажуть, така трагічна історія.

Їхав нашим краєм багатий купець, який найняв собі відника. Той вів його в якихось справах. А по дорозі вирішив купця вбити і заволодіти його багатством! Це і сталося біля згаданої берізки. Перед смертю купець сказав своєму вбивці: « Ти мене вб'єш, але знай, що ця берізка стала свідком»

Пройшло багато літ. Вбивця розбагатів, їздив уже не простим возом, а розкішною бричкою. І трапилось йому проїжджати разом зі своєю дружиною повз знайому берізку. Проминувши її, він засміявся: мовляв, який там із берізки свідок. А жінка і стала розпитувати, з чого її муж сміється. Вбивця і признався.

Не вберегла жінка тієї таємниці, розповіла комусь із знайомих. І так таємне стало явним.

Так через роки заслужена кара спіткала зловмисника. А берізка і справді свідком стала.

Розповіла. Л. Охрімчук, с. Сварині.

ЗАМКОВА ГОРА

Замкова гора - пам'ятка археології, ранньослов'янське городище в селі Бабка, що неподалік села Стара Рафалівка.

Вперше Замкова гора була зафіксована українським вченим В.В. Антоновичем у 40-х роках минулого століття, а більш детально велися дослідження радянським археологам Ю.В. Кухаренком у 1957-1958 р.

Замкова гора знаходиться за один кілометр від села Бабка, за болотом в урочищі Городище на східній окраїні невисокого піщаного узвишся. Поблизу городища протікала річка Стубла, яка вже зникла в наслідок меліорації. І тепер важко уявити, що біля Замкової гори протікала річка, а також поблизу були непрохідні болота та хащі, до городища селяни добиралися по кладках «бервах».

Старожили оповідають, що перші поселенці села Бабка жили в урочищі Городище, а на вершині Замкової гори стояв замок (чий не пам'ятають). По річці Стубла курсували кораблі, які підходили до Замкової гори і там велася велика торгівля товаром. Ще у 20-ті роки минулого століття було видно рештки човна, що затонув і догнивав у воді. Це були рештки одного із тих великих кораблів, що в давнину, за переказами, припливали до Замкової гори (так ще називають городище).

Замкова гора була оточена круглим земляним п'ятиметровим валом. Саме городище тепер вкрите чагарником, а центральна частина дещо підвищена.

Розкопки 1957-1958 років виявили незначну кількість матеріальних залишків: 31 уламок глиняного посуду, зруйноване поховання з трупоспаленням, 11 господарських ям. Дещо насиченіший знахідками культурний шар поселення біля городища, де археологи

дослідили дві житлових і дві господарських споруди. Крім уламків глиняного посуду, тут знайдено кістки домашніх тварин, залізний ніж і уламки точильних брусків.

Обстежено як і городище, так і прилеглу територію давнього поселення, де було знайдено 11 маловидних уламків ліпленого і гончарного посуду. Ліплені уламки – червонуватого кольору з горбкуватою поверхнею із великими зернами домішки жорстви. Гончарні уламки виготовлені з глини сіруватого кольору. Дослідники городища Замкова гора датують його VI – X ст. нашої ери і зв'язують з літописним племенем дулібів. Незначні розміри городища і вищенаведені факти дають підстави зробити висновок, що це ймовірно було городище – сховище. На ньому мешканці давнього поселення переховувались від нападників.

Місцеві жителі відкрили ще одну сторінку з історії Замкової гори, це було по закінченню другої світової війни, коли в навколишніх лісах переховувались групи українських націоналістів. 9-го лютого 1946 року в бою з енкаведистами загинуло троє місцевих жителів, двоє жителів із села Бабка, та один із села Сопачева. Вночі на валу Замкової гори в північно-східній частині городища їх було поховано. Згодом двох бійців УПА було переховано на кладовище села Бабка. У 90-ті роки 20-го століття у центральній частині городища поставлено дерев'яний хрест на знак пам'яті про загиблих у другу світову війну.

Ось так і стоїть над навколишньою низиною Замкова гора - ранньослов'янське городище, якому 1,5 тисячі літ

Записала М. Ганзюр
с. Стара Рафалівка.

ЛЕГЕНДА ПРО ВИНИКНЕННЯ СЕЛА СВАРИНІ

Монгольські завойовники, мов смерч, пронеслися над Поліським краєм. Люди кидали свої поселення і втікали в лісові хащі, аби врятуватися від степовиків-завойовників.

Старе Городище перестало існувати над Горинню. Зруйнований замок. Скрізь згарище зрубів і ніде людського співу. Селяни з Городища відійшли глибоко в лісові нетрі, вверх по течії Вирки. Так заснувався Городець. Більшість людей залишилися біля берегів Вирки, де гніздилися дикі лебеді, де роїлися, в зарослях пралісу дикі бджоли.

Але декілька родин вважали, що потрібно піднятися ще вище по руслу Вирки, аби на високому місці заснувати нове поселення. Вони вирішили відділитися від своєї общини і попливли з усім своїм статком вверх по руслу річки, звичайно не обійшлося без суперечок та сварок. Звідси і назва відселенців «сваринці», а село - Сварині.

Отже, село Сварині засновано в XII ст.

ЛЕГЕНДА ПРО ОЗЕРО

... На високому пагорбі півночі Сваринь стояв красивий храм. Між селом і церквою розкинулось кладовище, славлячись красою та екзотичною рослинністю. Там росли стрункі сосни, кремезні дуби та безліч кущів. Храм стояв на найвищій місцині і далеко було його видно. Особливо гарно і цікаво тут було у дні престольних свят: сюди збирались люди з усіх окраїн – зустрітися з близькими чи знайомими, помилуватися краєвидами села. Крім прихожан тут збирались сотні жебраків, сліпих старців, музикантів та просто народних умільців.

Одного разу в день престольного свята сюди прийшов сліпий чоловік, вірний богу. При підході до церкви старець зачепився за камінь, спіткнувся і тяжко впав. Падаючи, він промовив до Бога: «Боже перетвори це місце в озеро». Бог почув цей тяжкий стогін і задовольнив його прохання. Після свята церква почала потроху входити в землю, а круг неї з'являлась вода. Скоро люди побачили: між двома пагорбами утворилась глибока западина з чистою, джерельною водою, а посеред водяного плеса ще довго виблискував позолочений хрест.

Озеро проіснувало близько чотирьох століть, воно гарно вписалося в сільський пейзаж. І лише в 1978 році воно так само загадково зникло, як і з'явилося.

ЛЕГЕНДА ПРО КОВАЛІВ

Колись давно жили в нашому селі два ковалі. Багато вони їздили, багато див бачили у білому світі. Ці ковалі були майстрами своєї справи, найдрібнішу деталь вони могли викувати. Люди в селі поважали і цінували їх, бо знали, що таких майстрів знайти тяжко. Грошей за свою роботу вони брали мало, а хто не міг заплатити, тому їм так допомагали.

Але один чоловік, якого звали Симон, заздрив славі добрих ковалів. Одного разу в село заїхав пан, в нього зламалась карета, і він звернувся до ковалів за допомогою. Вже за десять хвилин потрібна деталь до

карети була викувана. Пан здивувався вправності майстрів і запропонував громаді села віддати йому ковалів за велику винагороду. Та люди і слухати не захотіли. Пан розсердився і ні з чим поїхав додому.

У Симона майнула підступна думка: «Допоможу панові у викупі ковалів». Він наздогнав карету з паном, зупинив її і пообіцяв панові, що ковалі працюватимуть на нього, якщо пан щедро винагородить Симона. Пан згодився.

Симон повернувся в село, пішов до ковалів і сказав їм, що якщо вони підуть за ним, то він покаже, де сховано багато золота. Але ковалі розповіли громаді про свої наміри шукати скарб з Симоном. Люди вжахнулися: «Симон - зла людина, він обдурить вас». Послухали брати і не пішли. Та Симон не здавався – пішов знову до ковалів, аби обдурити їх. За третім разом йому все-таки вдалося обманути ковалів і вони пішли за ним.

Вів їх Симон вів, поки вони не опинились перед будинком пана. Пан дав Симону багато грошей, а ковалів залишив у себе.

Тим часом люди нашого села чекали на ковалів, але їх не було. Багато років не було ковалів-майстрів в селі, та ось одного дня повернулись вони в наше село старими дідусями. Селяни впізнали їх і дуже зраділи. Та недовго тривало те щастя, невдовзі ковалі померли, та їхні добрі справи залишились жити серед людей вічно.

Став працювати на їхньому місці інший коваль. Недобрий був чоловік, багато грошей брав за роботу, задарма нікому не допомагав.

Симон не повернувся більше в наше село, кажуть, що перестріли його розбійники на дорозі; гроші забрали, а його вбили. Так йому й треба.

А ковалів-майстрів люди ще й досі пам'ятають в нашому селі.

ЛЕГЕНДА ПРО ТРЬОХ БРАТІВ

Старожили нашого села розповідають, що засновниками трьох сусідніх сіл були три рідні брати. Перший брат поселився там, де зараз розташовано

Городець. У його родині було велике горе – помирали діти. Звідси і назва села.

Другий брат звався Роман і засноване ним село стали називати Ромейки.

А там, де нині Сварині, поселився дуже сварливий брат, звідси і назва села.

Записала В.В Салівоник, бібліотекар Сваринівської публічно-шкільної бібліотеки.

ЛЕГЕНДА ПРО НАЗВУ ВЕЛИКІ ТЕЛКОВИЧІ

Село Великі Телковичі розташоване в північно-західній частині Володимирецького району, на правому березі річки Стир.

Село відоме з 1561 року. Існує декілька легенд, які пояснюють назву села. В першій мова йде про те, що першими поселенцями села були кріпаки, яких невідомий поміщик, що проживав в селі Млинок, виселив за річку Стир. Великі називаються тому, що село було обнесене високим тином, а Телковичі – від прізвища селянина-кріпака Телка, що першим поселився за Стиром.

Відома й інша версія. Поміщик селян, які провинилися, відправляв за річку Стир, на територію багату пасовищами і наказував випасати телят. А восени повертати великими телицями.

Записано від Т.В Рябініної, с. Великі Телковичі.

ЛЕГЕНДА ПРО УРОЧИЩЕ МИШАРОВСЬКЕ

Урочище Мишаровське знаходиться біля села Іванчі, на межі Рівненської та Волинської областей. Це мішаний широколистяний ліс. В ньому ростуть: осика, вільха, дуб, береза, граб, ліщина. Зустрічаються й хвойні: ялина та сосна.

Ліс багатий на гриби та ягоди. Збирати їх ходять не тільки іванчани, а й люди з сусідніх сіл: Полиць, Сошників, Веретино. І навіть із сіл Волинської області: Осниця Мала, Осниця Велика, Тельчі.

На околиці лісу колись був польський маєток пані Мишаровської. Звідси й пішла назва урочища. Багато батраків мала пані, нащадки яких довго жили в лісових будинках.

За життя пані Мишаровської вхід до лісу був платний. Селянам потрібно було придбати квиточка у польської влади.

Багато ще незвіданих таємниць таїть в собі Мишаровський ліс.

Записала С. Бачинська, с. Іванчі.

ЛЕГЕНДИ ПРО РУСАЛОК

Було це давно. Мені тоді було років десять. Це був русальний тиждень. Я пасла корову. Діло було під вечір, кругом стояла тиша. Недалеко від мене за метрів сто було болото грузина, а навпроти нього грядки із городиною та посіяний овес. Коли бачу якась жінка біля грядок появилася. Я давай приглядатися хто ж то. Жінка поставила тичечки, повісила білу колисочку, обіпнула білим пологом. Потім вона почала танцювати вкруг колиски. Танцювала жінка не торкаючись землі. Жінка була не в білій одежі. Я стояла і не зводила очей, але не

рушала з місця. Коли бачу іде череда. Пастух жене корови з паші додому. Я й подумала: кудюю корови іти будуть, бо ж колиски не прибирає жінка. Корови, як наблизилися до цього місця, то звернули із доріжки над саме болото і пішли одна за одною рядочком . Пастух теж пішов за коровами ,обминаючи жінку. А вона продовжувала свій чудний танець. Мені стало страшно. Я побігла до батька ,який метрів за триста за деревами пас коня. Коли ми прийшли з батьком на те місце , то там вже нікого не було. Навіть трава не була прим'ята.

Моя мати померла при родах, то мені казали ,що то вона русалкою мені показалася.

Люди старі казали ,що якби не розказувала нікому , то могла б і ще побачити русалок на другий рік. А так я не бачила їх більше ніколи. Пастуха я так і не спитала чи він що бачив.

Записала М.Л Дяков с. Великі Телковичі.

Мені розказувала покійна Манзик Анастасія Софронівна десь у 1999 році це було. Забувши , що русальний тиждень, вона взяла копанку і йшла окопувати картоплю. Ішла на поле біля кладовища. Коли бачить ,поміж могилами ходить якась жінка хоча ворота закриті на кладовище. Пішла баба побачити що то за людина. Обійшла усе кладовище, кругом обдивилася, але жінки ніде не побачила. Згадала ,що русальний тиждень, Що не можна ні косою,ні сапою робити та й пішла додому. Говорила баба, що бачила русалку.

На русальному тижні русалки по землі ходять. Старі люди казали,що в цей тиждень не можна в полі сапати ,

косити траву, бо повідрізаєш ноги своїм померлим родичам ,які ходять по полях ,сінокосах.

Записано від О.П Блищик., с.Великі Телковичі.

ЛЕГЕНДИ ПРО СЕЛО ТА ОЗЕРО ЛЕГЕНДИ ПРО ПОХОДЖЕННЯ СЕЛА БІЛЕ

Легенда №1

Колись давно-давно на території нашого села була висока гора. Навколо був густий ліс. Недалеко від гори – озеро, яке біліло серед темного лісу.

Один пан вирішив заснувати тут село. На піщаних білих горбочках з'явилися перші хати. З часом їх стало більше. Виросло ціле село, яке назвали Білим.

Легенда № 2.

Колись дуже давно-давно жив в одному селі пан і була в нього донька незвичайної краси. Багато парубків сваталися до неї, але вона відмовляла, бо була закохана в сільського коваля. Цей юнак був дуже бідний, тому батько дівчини не дозволяв їм зустрічатися. А хотів віддати доньку за старого невродливого, але багатого пана. Дівчина це знала, але нічого не могла вдіяти. Тоді вона супроти волі батька повінчалася з ковалем, і вони втікли. Довго вони блукали лісами і побачили невеликий хутір. Вони пішли туди, розповіли людям про своє горе. Ті пустили їх до себе. Зажили вони добре. Та недовгим було їхнє щастя. Батько довідався, де його дочка і вирушив з військом, щоб забрати доньку, а коваля вбити. Як побачила це красуня, відразу побігла до лісу, а там кругом були болота.

Вона втопилася. А на тому місці утворилося багато пухівки, яка розлетілася по всьому болоті.

Багато часу пройшло від того дня. Хутір розрісся і став селом. А так як кругом були болота із пухівкою білою, а із східної сторони була біла гора, то і село назвали Білим.

Легенда про озеро

Стояв невеличкий хутір, обгороджений з усіх сторін валами, величезною огорожею. А в центрі поселення височіла церква із куполами. Жили люди щасливо, горя не знали, в церкву ходили, віруючими були. Та одного разу вночі, звідкіль не візьмись, почали вибиватись на верх струмки джерела. Вода біла з – під землі. Люди почали рятувати своє добро, але не встигли – всі пішли під воду.

Зникли під водою і хутір, і церква.

Так утворилося озеро.

Легенди про походження назви села Біле.

Легенда №1

Колись давно-давно на території нашого села була висока гора. Навколо був густий ліс. Недалеко від гори – озеро, яке біліло серед темного лісу.

Один пан вирішив заснувати тут село. На піщаних білих горбочках з'явилися перші хати. З часом їх стало більше. Виросло ціле село, яке назвали Білим.

Легенда № 2.

Колись дуже давно-давно жив в одному селі пан і була в нього донька незвичайної краси. Багато парубків сваталися до неї, але вона відмовляла, бо була закохана в сільського коваля. Цей юнак був дуже бідний, тому батько дівчини не дозволяв їм зустрічатися. А хотів віддати доньку за старого невродливого, але багатого пана.

Дівчина це знала, але нічого не могла вдіяти. Тоді вона супроти волі батька повінчалася з ковалем, і вони втікли. Довго вони блукали лісами і побачили невеликий хутір. Вони пішли туди, розповіли людям про своє горе. Ті пустили їх до себе. Зажили вони добре. Та недовгим було їхнє щастя. Батько довідався, де його дочка і вирушив з військом, щоб забрати доньку, а коваля вбити. Як побачила це красуня, відразу побігла до лісу, а там кругом були болота.

Вона втопилася. А на тому місці утворилося багато пухівки, яка розлетілася по всьому болоті.

Багато часу пройшло від того дня. Хутір розрісся і став селом. А так як кругом були болота із пухівкою білою, а із східної сторони була біла гора, то і село назвали Білим.

ЛЕГЕНДИ СЕЛА КАНОНИЧІ

ЧОМУ КУЄ ЗОЗУЛЯ?

Пошли якось дівчата до гозера купатися, стали вбиратися дохати. Коли ж то в одній годехи нема. Дівчата забралися й пошли собі, а вона ходить по берези та ту годеху шукає. Шукала-шукала вже темніти почало. -- Ну, - й думає, не гінше, як хтось з хлопцу захавав. Тоді вона на всьой берег почала кричати: “Якщо ти стари — батьком зватиму, якщо молоди — жункою стану. Оно оддай одеху!”

Коли дивица гуж вилазить з корчу: “Бери, каже, свою одежу. Тамо в корчах лежить, але на Петра прийду по тебе. Будеш мені жункою.”

Пришла дивчина дохати, й розкажує матери, як єт гуж розсмішив. А мати почула цєє й зажуриласа. Почали вони з того дня всі дирки в хати забивати й глиною замазувати, щоб никудою гуж голови не просадив. А коли вун мав прийти, позачиняли ше з ночи двери, позабивали окна з хати, одну туйки дирочку малесеньку оставили, щоб видно було, шо на двори робица. Сидят в хати, надвур не показуют. Як чуют вони, гуде шось. Вони до дирки — аж котица дорогою ціле кубало гужу прамо до їх в подвур'є. Як навалиласа на двери, заслонкі оной бразьнули. Окружили дивчину з усіх сторон і повели з собою до колодязя. А там з того гужа став вельми красіви хлопец. Дивчина, як побачила його, той согласиласа стати йому жункою. Народилоса в їх двоє діток, хлопчик і дивчинка, і живут собі. Прошов рук, стала вона проситиса в чоловіка, щоб побачити свою матеру. Ну й пустив вун єї й сказав, як схоче назад дохати, то щоб пришла до колодязя й крикнула: “Вийди Іване.” Вуж і припливе до єї. От пришла вона до матери, а мати й вельми довольна, ходит біля дочки та все в єї розпитує, як вона живе, і чи добрий в єї чоловік. Дочка й каже, шо чоловік в єї вельми добри, і живут багато, і все в єї тепер є. А мати й думас: “Не вельмо то ти мене обманеш. Кеб такі добри чоловік, то не вельмо пустив би єї саму. Коли дочка заснула з дорогі, баба давай внуку розпитувати.

-- Чого цьо, - питаєца, - ваш батько дай з вами не пришов, а пустив вас самих. Хлопчикничого не сказав, а дивчинка каже: “Не мона нашому батькови до вас йти, бо його вб'ют тута. Наш батько гуж. Дєсь вун заре жде, коли мати покличе, щоб забрав нас оп'ять дохати”. А як же вона

його покличе, доцю? -- Мона. Мати подийде до колодязя й скаже: “Вийди Іване”. Вуж і випливе з води. А вранци, вельми рано, бо навіть сонце не зойшло, взяла баба сокіру, і пошла до колодязя. Крикнула: “Вийди Іване!” -- гуж і вилез. Вона гепнула сокірою — і одрубала йому голову.

А дочка встала, повмивала дитей і збираєца вже йти. А матери не було в хати. Вона єї не стала дожидатися — видно чула шось недобре. Пошла. Пришла до колодязя, стала кричати — не приплюв гуж, оно вода вельмо червона зробилася. Поняла вона, шо цьо єїна мати все це зробила — не повернулася до материнї хати. І неде тепер в білому світи, ниякого бульше роду в єї не було. Не стало юй куди пойти з маленькими дітками, нема куди голови своєї прихїлити. І придумала вона кончити все зараз. Синочку за його золоти слова дала голосочок, як срибни звоничок, - перекінула його соловейком, дочку перетворила в гадину, шоб тепер і сама батьковиї житки попребувала. Сама злетїла сивою пташечкою, зажурилася — закувала, на всьой світ жаль розийшовса. З тих пур і летає, не дитей, ни хати свеї нема.

Соловейко й тепер радує своім голоском, а гадюка кожнеї весни линовисько скидає, думає, шо мати єї простила, й вона стане людиною. А знати й не знає шо й єїна мати сама зробилася зозульою. Кеб і хотїла, то й не простила б юй. Зозуля летає й кує, чоловіка-гужа до себе кличе, а на Петра вертаєца до єї пам'ять колисьня. Вспомнит шо чоловіка в цьой день вбили, і так замовкає гаж до другої весни.

ПРО ПАПОРОТЬ

Раз чоловіки робили в ліси, потом повечерали дай пошли. А один заснув в ліси под кущом папороті. Цьо було в нуч на Купалного Івана. Той чоловік прокинувса вночи да й згадав шо заре така нуч. Да й думає пошукаю папороті. Коли вун дивица, коло його цвіте квітка голубим цвітом. Чоловік зрадів, пудийшов й вирвав тую квітку. А коли вун єї вирвав, то зорвавса вельмо великі вітер. Свище, реве, дерева валяца, коринне все летит на його. І вітьор вириває з рук тую папороть. Той чоловік давай втикати з лісу. А бура така, шо не дає йому йти. От чує вун шось шумит да кричит. Видалосо йому, шо його хата горит. Люди позбиралиса і кричат. Але чоловік чув од старих людей, шо не мона поворочатиса назад, щоб там не здавалоса. От вун і не оглядавса, а побіг далей. Йде вун, коли чує ззаду знов крик. І здалосо йому шо то його мати вмерла, і всі за єю голосят. Й знов чоловік не оглянувса, а йде далей.

Коли цьо почув, шо його дочка криком кричит: -- Ой, тату ратуйте!

І здалосо йому шо якісь розбойники поклали єї на столі і живу на кускі рижут. А вона кричит, а над єю голосят, й ништо не вратувати, не помогти не може. Тут чоловік не витерпів і оглянувса. І коли оглянувса тоді все пропало. Не стало ни бури, не крику, в ліси знов зробилоса тихо й темно. І побачив вун, шо стоїт на тому самому місци, де заснув. А в руках нема квітки папороті. Дядько догадавса шо то чорти єї вкрали, шо вони його лякали. Забрали вони од його розум і вун скоро вмер.

Записала І. Муравинець
від А.М Рижої з с. Каноничі.

ЛЕГЕНДА ПРО СЕЛО БАЛАХОВИЧІ

Вперше село Балаховичі згадується в 19 столітті, коли воно входило до складу Чорторийської волості. За народною легендою село заснував пан Балах, якому належали навколишні поселення. Це було невелике поселення на 12-13 дворів. Хатки були з маленькими віконцями, покриті соломною. Були вони дуже тісні, підлоги не було. Спали на збитих дошках, які застеляли рядном. Вкривалися також рядном, яке виготовляли самі з лляного полотна. Подушки були набиті очеретяним пухом. Підсвічували лучиною і маленькими гасничками. З одягу носили самоткані свити, полотняні сорочки, саморобні ликові постолі, Чоботи, якщо і були, то одна чи дві пари на село, які позичали один в одного. Основним заняттям було землеробство. Основною тягловою силою були корови, які обробляли землю, возили ліс.

Хто і коли заснував с.Острів невідомо,але першоджерело вдалося знайти у Львівському історичному музеї. Зокрема розповідається про повстання селян в резиденції князів Чорторийських. У місті Старий Чорторийськ в середині 16 століття, яке зазнало поразки повсталі селяни повтікали за річку Стир, де серед непрохідних боліт і лісів заснували село, яке й понині носить назву Острів.

Село Маюничі за народною легендою заснував житель с. Балаховичі на прізвисько Маюна. Перша згадка датована другою половиною 19 ст.

Географічний покажчик назв населених пунктів.

- с. Балаховичі – с.
- с. Берестівка – с.
- с. Біле – с.
- с. Великий Жолудськ – с.
- с. Великі Телковичі – с.
- с. Великі Цепцевичі – с.
- сmt. Володимирець – с.
- с. Городець – с.
- с. Дубівка – с.
- с. Заболоття – с.
- с. Зелене - с.
- с. Іванчі – с.
- с. Каноничі – с.
- с. Кідри – с.
- с. Красносілля – с.
- с. Луко – с.
- с. Озеро – с.
- сmt. Рафалівка – с.
- с. Сварині – с.
- с. Стара Рафалівка – с.

Показчик назв

А «метрики» Володимирець не знає
Братки
Волошки
Джерела цілющі вени нашої землі
Дубівка
Замкова гора
І злото Городецьких куполів
Курган
Легенда про село Балаховичі
Легенда про селище Володимирець
Легенда про утворення басейну на околиці парку селища
Володимирець
Легенда про виникнення села Сварині
Легенда про Озеро
Легенда про трьох братів
Легенда про ковалів
Легенда про назву урочища Майдан
Легенда про назву Великі Телковичі
Легенда про урочище Мишаровське
Легенда про русалок
Легенди про село та озеро . Легенди про походження села
Біле
Легенди села Каноничі . Чому кує зозуля ?
Мінютина гора
Про папороть
Пустирник
Рафалівка
Серпанками легенькими, казками та легендами повито
рідний край

Скарби
Скочище
Хрести
Чорний ляд
Як берізка свідком стала